

Explaining the Cultural Identity Dimensions of Public Spaces Based on the Principles of Citizen-oriented Urban Planning A Case Study of the Historical Fabric of District 12, Tehran*

Amirhossein Takmil^{1, }, Behnaz Aminzadeh^{2, **, }

1. PhD Candidate in Urban Planning, Kish International Campus, University of Tehran, Kish, Iran.

2. Professor, Faculty of Urban Planning, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Public spaces, as the heart of cities, play a crucial role in shaping urban identity, fostering social interactions, and creating a sense of belonging among citizens to their living environments. One effective approach to enhancing the identity of these spaces is adopting a Citizen-oriented urban planning perspective. This approach focuses on addressing the needs, demands, and values of the local community, aiming to design and create spaces that not only meet the needs of diverse social groups but also preserve their cultural and historical identity. Despite the significance of this subject, limited research has explored the impact of Citizen-oriented urban planning on the identity and quality of public spaces. This study aims to identify the key variables influencing the enhancement of public space identity within the historical fabric of District 12, Tehran. The research methodology is structural and employs the MICMAC software, with purposive sampling of 15 urban planning experts. Seventeen variables across functional, physical, and identity dimensions were identified. The findings revealed that variables such as easy access to urban services and amenities, mixed land use, paving, preservation of historical buildings and spaces, and the design of cycling paths are the primary drivers for enhancing the identity of public spaces in the historical fabric of District 12, Tehran. These results provide valuable insights for sustainable planning and management of public spaces in the area.

ARTICLE INFO

Received	10/09/2024
Revised	09/10/2024
Accepted	11/11/2024
Available Online	19/01/2025

Keywords

Citizen-oriented urban planning
public space identity
MICMAC software
historical fabric of District 12
Tehran

Highlights

- Public spaces play a significant role in enhancing urban identity and social interactions.
- Citizen-oriented urban planning influences the cultural and historical identity of urban spaces by considering local community needs and values.
- The study identified 17 key variables across functional, physical, and identity dimensions.
- “Access to urban services and amenities,” “mixed land use,” “paving quality,” “preservation of historical buildings,” and “designing cycling paths” were identified as main drivers for enhancing place identity.

© [2025] by the author(s).

Citation of the article

Takmil, A. H., & Aminzadeh, B. (2025). Explaining the cultural-identity dimensions of public spaces based on citizen-oriented urban planning principles: A case study of the historical fabric of District 12, Tehran. *International Journal of Iranian Urban Design Studies*, 1(2), 125–142.

*This article is derived from the doctoral dissertation of, titled “Explaining the role of Place Identity in Public Spaces with an Emphasis on Citizen-oriented Urban Planning,” conducted under the supervision of Dr. Behnaz Aminzadeh at the Kish International Campus of the University of Tehran.

**Author Corresponding:

Email: hgohar@ut.ac.ir

Phone: 09122030994

Introduction: Public spaces, often regarded as the beating heart of cities, play a multifaceted and indispensable role in urban life. These spaces are not merely physical locations; they are dynamic arenas where urban identity is shaped, social interactions are nurtured, and a deep sense of belonging is cultivated among citizens. They act as vital connectors, fostering community engagement and providing an environment that encourages both individual and collective experiences. Beyond serving as venues for leisure, recreation, and cultural activities, public spaces also mirror the community's unique culture, history, and shared values, making them integral to a city's character and identity.

To ensure these spaces achieve their full potential, citizen-oriented urban planning emerges as a highly effective approach. This paradigm prioritizes the needs, aspirations, and values of the local community, advocating for the active participation of citizens in urban design and decision-making processes. By empowering residents to contribute their insights and priorities, citizen-oriented planning fosters inclusive, functional, and culturally resonant urban environments. It also emphasizes the preservation of historical and cultural heritage, ensuring that public spaces remain not only relevant but also meaningful to the communities they serve.

Despite the undeniable importance of public spaces and the theoretical appeal of citizen-oriented planning, there is a notable gap in research addressing the practical impacts of this approach on the quality of public spaces. While extensive studies have explored the concept of place identity and identified various factors that influence it, the systematic linkage between these factors and citizen-oriented urban planning remains insufficiently examined. This gap underscores the need for deeper investigation into how identity-related variables can inform and enhance citizen-oriented approaches to urban design.

In this context, the present study aims to answer a critical research question: How can identity variables be utilized as foundational elements in citizen-oriented urban planning to improve the quality of public spaces? The study seeks to identify and analyze these variables systematically, bridging the gap between theory and practice in urban planning.

To address this question, the historical fabric of District 12 in Tehran was chosen as the focus of the research. Renowned for its rich historical and cultural heritage, this district exemplifies the challenges and opportunities inherent in urban areas requiring both preservation and modernization. The unique character of District 12, coupled with its significance as a historical and cultural hub, makes it an ideal case for studying the interplay between place identity and citizen-oriented planning. By concentrating on this district, the research aims to offer valuable insights and practical recommendations for creating public spaces that resonate with the identity and aspirations of the local community while addressing their social, functional, and cultural needs.

Materials and Methods: In this study, the structural analysis method was employed using the MICMAC software. This method identifies and analyzes the relationships between key variables in complex systems. The statistical population of the research consisted of experts, including Ph.D. students and university professors from Tehran, who have studied place identity and urban planning.

A purposive sampling technique was utilized, selecting 15 experts with extensive experience and deep knowledge in urban planning and place identity. These experts identified the key variables and evaluated their mutual influences. The data collected were analyzed using MICMAC software to uncover the complex relationships between variables and determine the key citizen-oriented urban planning variables with the greatest impact on place identity.

Findings: The variables identified as influential include easy access to urban services and facilities, land-use diversity, paving quality, preservation of historical buildings and spaces, design and creation of cycling paths, repurposing dilapidated buildings for new uses, utilization of symbols, sculptures, and historical artifacts, attention to color and materials, and integration of natural elements in design. Urban furniture and appropriate lighting were recognized as target variables within the category of dual-aspect variables.

The variables classified as risk variables within the dual-aspect category include pedestrian walkway design aligned with human scale, redesigning existing spaces for gatherings and interactions, placement of parks and green spaces, as well as urban furniture and appropriate lighting. Lastly, security and social interactions were identified as dependent variables.

Discussion and Conclusion: The variables of easy access to urban services and facilities, land-use diversity, paving quality, preservation of historical buildings and spaces, and design and creation of cycling paths have been identified as the primary drivers for enhancing the place identity of the historical fabric of District 12 in Tehran. These variables, due to their high impact, play a pivotal role in controlling and guiding the system, with changes in them potentially exerting widespread effects on other aspects of public spaces. Similar findings have been confirmed in other studies (Vale, Saraiva & Pereira, 2016; Rafieian & Mousavi, 2016; Habibi & Maqsudi, 2019; Salehi & Norouzi, 2021; Pendlebury, 2013; Jokilehto, 2007; Montgomery, 2013; Mason, 2006).

These results highlight the importance of prioritizing these variables as strategic imperatives in urban planning. Dependent variables such as security and social interactions, which are heavily influenced by other factors, underscore the significance of designing public environments that effectively address social and security needs.

A precise understanding of the relationships between these variables and their direct and indirect impacts can serve as a practical guide for urban designers and planners. The findings demonstrate that considering these variables in urban decision-making processes can improve the quality of public spaces and enhance the place identity of District 12 in Tehran.

This study contributes to the field of urban planning by identifying key variables that influence the enhancement of place identity within the historical fabric of District 12 in Tehran. By focusing on a citizen-oriented urban planning approach, the research emphasizes the role of public spaces in fostering social interactions, cultural preservation, and a sense of belonging. The findings provide a practical framework for urban designers and planners to prioritize strategic variables such as accessibility, land-use diversity, and historical preservation, which can significantly improve the quality and identity of public spaces. This research also bridges a critical gap by systematically examining the relationship between place identity variables and citizen-oriented urban planning, offering actionable insights for sustainable urban development.

Despite its contributions, the research faces certain limitations. First, the study's geographical focus is restricted to District 12 in Tehran, which may limit the generalizability of the findings to other urban contexts. Second, the reliance on expert opinions through purposive sampling could introduce subjective bias, as the selected participants may not fully represent the diverse perspectives of stakeholders. Additionally, the study employed MICMAC software for structural analysis, which, while robust, does not capture the dynamic evolution of urban systems over time.

To build on the findings of this study, future research can:

1. Extend the scope to other urban areas or international case studies to validate the findings in diverse cultural and historical contexts.
2. Incorporate longitudinal studies to assess how the identified variables evolve and interact over time in response to urban interventions.
3. Employ mixed-method approaches, including surveys and participatory workshops, to capture the perspectives of a broader range of stakeholders, including local residents and policymakers.
4. Investigate the role of emerging technologies, such as smart city tools and digital platforms, in enhancing the efficiency and inclusivity of citizen-oriented urban planning.
5. Explore the interaction between environmental sustainability and place identity to address the dual goals of ecological preservation and cultural continuity in urban spaces.

Declarations

Conflict of Interest

The authors declare that there are no conflicts of interest related to this study.

Funding

This research did not receive any financial support from governmental or private organizations.

Informed Consent

All participants in this study provided their informed consent in writing.

Authors' Contributions

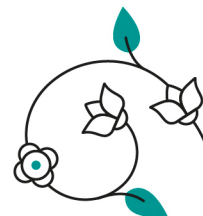
Conceptualization and study design: Amir Hossein Takmil, Dr. Behnaz Aminzadeh; data collection: Amir Hossein Takmil; data analysis: Amir Hossein Takmil; draft preparation: Amir Hossein Takmil, Dr. Behnaz Aminzadeh; review and revision: Dr. Behnaz Aminzadeh; final approval: All authors have approved the final version of the manuscript.

Acknowledgments

No acknowledgments were reported by the authors.

References

1. Beatley, T. (2016). *Handbook of Biophilic City Planning & Design*. Island Press.
2. Bentley, J., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S., & Smith, G. (1985). *Responsive Environments: A Manual for Designers*. Architectural Press.
3. Brown, K., & Lee, A. (2021). The 15-minute city: Urban planning and design efforts toward creating human-scale urban environments. *Journal of Urban Planning*, 29(4), 310-325.
4. Carmona, M. (2021). *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. Routledge.
5. Cattell, V., Dines, N., Gesler, W., & Curtis, S. (2008). Mingling, observing, and lingering: Everyday public spaces and their implications for well-being and social relations. *Health & place*, 14(3), 544-561.
6. Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and Urban Planning*, 68(1), 129-138.
7. Couch, C., Sykes, O., & Börstinghaus, W. (2011). Thirty years of urban regeneration in Britain, Germany, and France: The importance of context and path dependency. *Progress in Planning*, 75(1), 1-52.
8. Fauzi, M., Sugandi, Y. S., & Kushendar, D. H. (2023). THE CITIZEN CENTRIC APPROACH IN THE IMPLEMENTATION OF E-GOVERNMENT AS AN EFFORT TO IMPROVE THE QUALITY OF PUBLIC SERVICES IN THE GOVERNMENT OF WEST JAVA PROVINCE. *Jurnal Ekonomi*, 12(04), 690-698.
9. Forester, J. (1999). *The Deliberative Practitioner: Encouraging Participatory Planning Processes*. MIT Press.
10. Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Island Press.
11. Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space*. Island Press.
12. Godet, M., & Roubelat, F. (1996). Creating the future: The use and misuse of scenarios. *Long Range Planning*, 29(2), 164-171.
13. Habibi, S. M. (2016). *From Shar to City*. Tehran: University of Tehran Press.
14. Heath, T. (2001). Adaptive re-use of offices for residential use: The experiences of London and Toronto. *Cities*, 18(3), 173-184.
15. Hedman, R., & Jaszewski, A. (2006). *Fundamentals of Urban Design* (Trans. Razieh Rezazadeh & Mostafa Abbaszadegan). Tehran: Iran University of Science and Technology Press.
16. Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Random House.

17. Javadi, Sh. (2013). Urban landscape aesthetics of Tehran. Manzar Press, 22, 14–17.
18. Jiang, B., Li, D., Larsen, L., & Sullivan, W. C. (2016). A dose-response curve describing the relationship between urban tree cover density and self-reported stress recovery. *Environment and Behavior*, 48(4), 607-629.
19. Kellert, S. R., & Calabrese, E. F. (2015). *The Practice of Biophilic Design*. Terrapin Bright Green.
20. Khalatbari, R., Mazaherian, H., & Taghizadeh, K. (2022). The impact of color spectrums on the emotions of residential space users and the effect of color preferences. *Journal of Fine Arts, Architecture, and Urban Planning*, 27(4), 5–16.
21. Lang, J. (2005). *Urban Design: A Typology of Procedures and Products*. Routledge.
22. Lehmann, S. (2016). Sustainable urbanism: towards a framework for quality and optimal density?. *Future cities and environment*, 2, 1-13.
23. Malcolm ,Innes(2012) *Lighting for interior design*, Laurence King Publishing
24. Montgomery, C. (2013). *Happy City: Transforming Our Lives Through Urban Design*. Farrar, Straus and Giroux.
25. Moughtin, C., et al. (2003). *Urban Design: Street and Square*. Routledge
26. Newman, P., & Kenworthy, J. (2015). *The End of Automobile Dependence: How Cities Are Moving Beyond Car-Based Planning*. Island Press.
27. Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. Pion.
28. Soni, N., & Soni, N. (2016). Benefits of pedestrianization and warrants to pedestrianize an area. *International Journal of Transportation Science and Technology*, 5(3), 47-56.
29. Tiesdell, S., Oc, T., & Heath, T. (1996). *Revitalizing Historic Urban Quarters*. Architectural Press.
30. Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*. Project for Public Spaces.
31. Zacharias, J. (2001). Pedestrian behavior and perception in urban walking environments. *Journal of Planning Literature*, 16(1), 3-18.
32. Zhou, X., & Wang, Y. C. (2020). Spatial–temporal dynamics of urban green space in response to rapid urbanization and greening policies. *Landscape and Urban Planning*, 194, 103.

Note for Readers:

This paper contains an identical English abstract in two sections:

Abridged Paper: To provide an overview for international readers.

Persian Section: To meet the standardized structure of Persian academic publications.

This repetition is intentional to ensure alignment with academic standards and facilitate readability for both audiences. Readers are encouraged to review the full paper for comprehensive details.

یادداشت برای خوانندگان:

این مقاله شامل یک چکیده انگلیسی در دو بخش است:

بخش Abridged Paper: برای ارائه یک دید کلی به خوانندگان بین‌المللی.

بخش فارسی: به منظور رعایت استانداردهای ساختار مقالات علمی فارسی.

تکرار این چکیده، با هدف انطباق با استانداردهای علمی و تسهیل مطالعه برای هر دو گروه از مخاطبان طراحی شده است. خوانندگان می‌توانند برای دریافت جزئیات کامل، به متن اصلی مقاله مراجعه کنند.

© [2025] by the author(s). This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). The authors retain copyright, and this work may be shared and redistributed with proper attribution.

License link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

© [۲۰۲۵] نویسنده(گان). این مقاله تحت مجوز (CC BY 4.0) Creative Commons Attribution 4.0 International منتشر شده است. نویسنده(گان) مالک حقوق

مادی و معنوی اثر خود هستند، و این مقاله می‌تواند با ذکر منبع مورد استفاده، بازنشر و توزیع شود.

لینک مجوز: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

تبیین ابعاد فرهنگی هویتی فضاهای عمومی براساس اصول شهرسازی شهروندگرا مطالعه موردی بافت تاریخی منطقه ۲۱ تهران*

امیرحسین تکمیل^۱، بهناز امینزاده^{۲*}

۱. پژوهشگر دکتری شهرسازی، پردیس بین‌المللی کیش، دانشگاه تهران، کیش، ایران.
۲. استاد دانشکده شهرسازی، دانشکده‌گان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مشخصات مقاله

تاریخ ارسال ۱۴۰۲/۰۶/۲۰
تاریخ بازنگری ۱۴۰۲/۰۷/۱۸
تاریخ پذیرش ۱۴۰۳/۰۸/۲۱
تاریخ انتشار آنلاین ۱۴۰۳/۱۰/۳۰

چکیده

فضاهای عمومی به‌عنوان قلب تپنده شهرها، نقشی کلیدی در شکل‌دهی هویت شهری، تقویت تعاملات اجتماعی و ایجاد حس تعلق شهروندان به محیط زندگی ایفا می‌کنند. یکی از راهکارهای مؤثر برای ارتقای هویت این فضاها، بهره‌گیری از رویکرد شهرسازی شهروندگراست. این رویکرد، با توجه به نیازها، خواسته‌ها و ارزش‌های جامعه محلی، به دنبال طراحی و ایجاد فضاهایی است که ضمن پاسخ‌گویی به نیازهای همه اقشار جامعه، هویت فرهنگی و تاریخی آن‌ها را نیز حفظ کند. با وجود اهمیت این موضوع، پژوهش‌های محدودی به بررسی تأثیر شهرسازی شهروندگرا بر هویت و کیفیت فضاهای عمومی پرداخته‌اند. پژوهش حاضر باهدف شناسایی متغیرهای کلیدی تأثیرگذار در ارتقای هویت فضاهای عمومی، در بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران انجام شده است. روش‌شناسی پژوهش از نوع ساختاری بوده و با بهره‌گیری از نرم‌افزار MICMAC و نمونه‌گیری هدفمند از ۱۵ متخصص شهرسازی انجام شده است. در این راستا، ۱۷ متغیر در ابعاد عملکردی، کالبدی و هویتی شناسایی شدند. نتایج پژوهش نشان داد که متغیرهای دسترسی آسان به خدمات و امکانات شهری، تنوع کاربری، کف‌سازی، حفاظت از بناها و فضاهای تاریخی و طراحی مسیرهای دوچرخه‌سواری به‌عنوان عوامل اصلی و محرک به‌منظور ارتقای هویت مکان در بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران شناخته می‌شوند. این یافته‌ها می‌توانند راهنمای مؤثری برای برنامه‌ریزی و مدیریت پایدار فضاهای عمومی در این منطقه باشند.

واژگان کلیدی

شهرسازی شهروندگرا
هویت فضاهای عمومی
نرم‌افزار میک‌مک
بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران

نکات شاخص

- فضاهای عمومی نقش مهمی در ارتقای هویت شهری و تعاملات اجتماعی دارند.
- شهرسازی شهروندگرا با توجه به نیازها و ارزش‌های جامعه محلی، بر هویت فرهنگی و تاریخی فضاهای شهری تأثیر می‌گذارد.
- پژوهش به شناسایی ۷۱ متغیر کلیدی در ابعاد عملکردی، کالبدی و هویتی پرداخته است.
- متغیرهای "دسترسی آسان به خدمات"، "تنوع کاربری"، "کف‌سازی"، "حفاظت از بناهای تاریخی"، و "طراحی مسیرهای دوچرخه‌سواری" به‌عنوان عوامل اصلی در ارتقای هویت مکان شناسایی شدند.

© [۲۰۲۵] نویسنده(گان).

نحوه ارجاع دهی به این مقاله

تکمیل، امیرحسین و امینزاده، بهناز. (۱۴۰۳). تبیین ابعاد فرهنگی هویتی فضاهای عمومی براساس اصول شهرسازی شهروندگرا: مطالعه موردی بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران. نشریه علمی مطالعات طراحی شهری ایران، ۱ (۲)، ۱۴۲-۱۲۵.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری امیرحسین تکمیل با عنوان «تبیین نقش هویت مکان در فضاهای عمومی با تأکید بر شهرسازی شهروندگرا» که با راهنمایی سرکار خانم دکتر بهناز امینزاده در پردیس بین‌المللی کیش دانشگاه تهران در حال انجام است.

آدرس پستی نویسنده مسئول: baqohar@ut.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۲۲۰۳۰۹۹۴

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Explaining the Cultural Identity Dimensions of Public Spaces Based on the Principles of Citizen-oriented Urban Planning A Case Study of the Historical Fabric of District 12, Tehran*

Amirhossein Takmil^{1, *}, Behnaz Aminzadeh^{2, **}

1. PhD Candidate in Urban Planning, Kish International Campus, University of Tehran, Kish, Iran.

2. Professor, Faculty of Urban Planning, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Public spaces, as the heart of cities, play a crucial role in shaping urban identity, fostering social interactions, and creating a sense of belonging among citizens to their living environments. One effective approach to enhancing the identity of these spaces is adopting a Citizen-oriented urban planning perspective. This approach focuses on addressing the needs, demands, and values of the local community, aiming to design and create spaces that not only meet the needs of diverse social groups but also preserve their cultural and historical identity. Despite the significance of this subject, limited research has explored the impact of Citizen-oriented urban planning on the identity and quality of public spaces. This study aims to identify the key variables influencing the enhancement of public space identity within the historical fabric of District 12, Tehran. The research methodology is structural and employs the MICMAC software, with purposive sampling of 15 urban planning experts. Seventeen variables across functional, physical, and identity dimensions were identified. The findings revealed that variables such as easy access to urban services and amenities, mixed land use, paving, preservation of historical buildings and spaces, and the design of cycling paths are the primary drivers for enhancing the identity of public spaces in the historical fabric of District 12, Tehran. These results provide valuable insights for sustainable planning and management of public spaces in the area.

ARTICLE INFO

Received	10/09/2024
Revised	09/10/2024
Accepted	11/11/2024
Available Online	19/01/2025

Keywords

Citizen-oriented urban planning
public space identity
MICMAC software
historical fabric of District 12
Tehran

Highlights

- Public spaces play a significant role in enhancing urban identity and social interactions.
- Citizen-oriented urban planning influences the cultural and historical identity of urban spaces by considering local community needs and values.
- The study identified 17 key variables across functional, physical, and identity dimensions.
- “Access to urban services and amenities,” “mixed land use,” “paving quality,” “preservation of historical buildings,” and “designing cycling paths” were identified as main drivers for enhancing place identity.

© [2025] by the author(s).

Citation of the article

Takmil, A. H., & Aminzadeh, B. (2025). Explaining the cultural-identity dimensions of public spaces based on citizen-oriented urban planning principles: A case study of the historical fabric of District 12, Tehran. *International Journal of Iranian Urban Design Studies*, 1(2), 125–142.

*This article is derived from the doctoral dissertation of, titled “Explaining the role of Place Identity in Public Spaces with an Emphasis on Citizen-oriented Urban Planning,” conducted under the supervision of Dr. Behnaz Aminzadeh at the Kish International Campus of the University of Tehran.

**Author Corresponding:

Email: hgohar@ut.ac.ir

Phone: 09122030994

مقدمه

فضاهای عمومی به‌عنوان قلب تپنده شهرها، نقش اساسی در شکل‌دهی به هویت شهری، تقویت تعاملات اجتماعی و ایجاد حس تعلق شهروندان به محیط زندگی خود ایفا می‌کنند. این فضاها نه تنها به‌عنوان مکان‌هایی برای گذران اوقات فراغت و فعالیت‌های جمعی عمل می‌کنند، بلکه بازتاب‌دهنده فرهنگ، تاریخ و ارزش‌های جامعه هستند. حفظ و ارتقای هویت فضاهای عمومی، به‌ویژه در بافت‌های تاریخی از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ چراکه این فضاها به‌عنوان میراث فرهنگی و تاریخی، پیونددهنده گذشته و حال شهرها محسوب می‌شوند.

یکی از راهکارهای مؤثر برای ارتقای هویت فضاهای عمومی، بهره‌مندی از رویکرد شهرسازی شهروندگراست. شهرسازی شهروندگرا، رویکردی است که بر مشارکت فعال شهروندان در فرایندهای طراحی و تصمیم‌گیری شهری تأکید دارد. این رویکرد بر این باور است که با درگیر کردن شهروندان و توجه به ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی خاص هر مکان، می‌توان فضاهایی عمومی ایجاد کرد که نه تنها کارکردی بلکه معنادار و پذیرفته‌شده جامعه باشند (Forester, 1999). این رویکرد با در نظر گرفتن نیازها، خواسته‌ها و ارزش‌های جامعه محلی، به‌دنبال ایجاد فضاهایی است که پاسخ‌گوی نیازهای همه اقشار جامعه باشند و هویت فرهنگی و تاریخی آن‌ها را حفظ کند. شهرسازی شهروندگرا ابعاد مختلفی از جمله کالبدی، عملکردی و فرهنگی را پوشش می‌دهد و در راستای بهبود کیفیت فضاهای عمومی، به‌دنبال ایجاد تعادل بین این ابعاد است.

با این حال، علی‌رغم اهمیت این موضوع، پژوهش‌های محدودی به بررسی تأثیر شهرسازی شهروندگرا بر ارتقای کیفیت فضاهای عمومی پرداخته‌اند. موضوع تعدادی از این مطالعات عبارت‌اند از: طراحی پیاده‌روها متناسب با مقیاس انسانی (Jacobs, 1961; Brown & Lee, 2016; Clark, 2021; Montgomery, 2019; Vale Saraiva, 2013; دسترسی آسان به خدمات شهری (Vale Saraiva, 2013; Pereira, 2016) و به امکانات شهری (Fauzi et al., 2023)، طراحی و ایجاد سیستم حمل‌ونقل عمومی (Newman and Kenworthy, 2023; Gehl, 2015)، طراحی و ایجاد مسیر دوچرخه (Gehl, 2010)، جانمایی پارک و فضای سبز (Chiesura, 2004; Zhou & Wang, 2020)، استفاده از عناصر طبیعی در طراحی (Kellert & Calabrese, 2016; Beatley, 2015)، تنوع کاربری (Lehmann, 2013; Montgomery, 1961; Jacobs, 2016) و تغییر کاربری ساختمان‌های فرسوده به کاربری‌های جدید (Lang, 2005). تحقیقات نام‌برده سبب ارتقای کیفیت فضاها می‌شوند؛ اما به‌طور مشخص با هویت فرهنگی ارتباط ندارند. در حوزه مطالعات فرهنگی و هویتی نیز متغیرهایی مانند استفاده از نمادها، مجسمه‌ها (حبیبی، ۱۳۹۵؛ جوادی، ۱۳۹۲) و آثار تاریخی، حفاظت از بناها و فضاهای تاریخی (jokilehto, 2013; Mason, 2007; Pendlebury, 2006) و بهره‌مندی از الگوهای رنگی و بافت‌های خاص مکان‌های تاریخی موجود (خلعتبری و همکاران، ۱۴۰۱؛ جوادی، ۱۳۹۲)، به‌عنوان عناصری که می‌توانند بر هویت مکانی تأثیرگذار باشند، بررسی شده‌اند؛ هرچند ارتباط آن‌ها با شهرسازی شهروندگرا به‌طور سیستماتیک بررسی نشده است. برای جست‌وجوی بیشتر در خصوص این موضوع، سؤال پژوهش حاضر آن است که «متغیرهای هویتی چگونه می‌توانند به‌عنوان زیربنایی از شهرسازی شهروندگرا در ارتقای کیفیت مکان مؤثر باشند».

بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران که به‌دلیل غنای تاریخی و فرهنگی خود به توجه ویژه نیاز دارد، مورد مطالعه این تحقیق قرار گرفته است. منطقه مذکور شاهد تغییرات سریع و جابه‌جایی‌های جمعیتی بوده که نتیجه آن تضعیف هویت مکانی و کاهش جذابیت‌های اجتماعی و فرهنگی فضاهای عمومی است. تطابق میان فضاهای شهری و متغیرهای شهروندگرا در ابعاد عملکردی، کالبدی و فرهنگی هویتی که در گذشته قوی‌تر بوده، به‌مرور زمان کمرنگ شده است و به همین دلیل نیاز به بازنگری و احیا دارد تا این هویت از دست‌رفته بازسازی شود.

مبانی نظری

ابعاد کالبدی، عملکردی و هویتی شهرسازی شهروندگرا

شهرسازی شهروندگرا به‌عنوان رویکردی مشارکتی و انسان‌محور، بر ایجاد فضاهای شهری پاسخ‌گو به نیازهای جامعه و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تأکید دارد. این رویکرد سه بعد اصلی را در بر می‌گیرد: کالبدی، عملکردی و هویتی. هریک از این ابعاد، نقش بسزایی در شکل‌دهی به فضاهای عمومی و تقویت تعاملات اجتماعی ایفا می‌کنند که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد:

بُعد کالبدی

این بعد به ویژگی‌های فیزیکی و ساختاری فضاهای شهری اشاره دارد. در شهرسازی شهروندگرا، طراحی کالبدی فضاها باید به گونه‌ای باشد که دسترسی آسان، ایمنی، راحتی و زیبایی بصری را برای همه شهروندان فراهم کند. عناصری مانند پیاده‌روهای وسیع، فضاهای سبز، مبلمان شهری مناسب و معماری هم‌خوان با بافت تاریخی از جمله مؤلفه‌های کلیدی این بُعد هستند (Gehl, 2010). طراحی کالبدی باید به گونه‌ای باشد که حس تعلق و هویت را در شهروندان تقویت کند.

بُعد عملکردی

بعد عملکردی به چگونگی استفاده و فعالیت‌هایی مربوط است که در فضاهای عمومی انجام می‌شود. شهرسازی شهروندگرا بر ایجاد فضاهای چندمنظوره و انعطاف‌پذیر تأکید می‌کند که بتوانند نیازهای متنوع شهروندان را پوشش دهند. این فضاها باید قابلیت میزبانی فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تفریحی را داشته باشند. عملکرد موفق فضاهای عمومی به مشارکت فعال شهروندان و پاسخ‌گویی به نیازهای روزمره آن‌ها بستگی دارد. بدین ترتیب دسترسی آسان به خدمات شهری (Vale Saraiva & Pereira, 2016) و به امکانات شهری (Fauzi et al., 2023)، طراحی و ایجاد سیستم حمل‌ونقل عمومی (Newman and Kenworthy, 2023; Gehl, 2015)، طراحی و ایجاد مسیر دوچرخه (Gehl, 2010)، نه تنها به بهبود کیفیت زندگی شهروندان کمک می‌کنند، بلکه تعاملات اجتماعی و حس مشارکت را در فضاهای عمومی افزایش می‌دهند. از همین رو می‌توان گفت در شهرسازی شهروندگرا، توجه به این مؤلفه‌های عملکردی به ایجاد فضاهایی منجر می‌شود که نه تنها کارایی بالایی دارند، بلکه به عنوان بستری برای تعاملات اجتماعی و تقویت حس تعلق شهروندان به محیط شهری عمل می‌کنند. این رویکرد به‌ویژه در بافت‌های تاریخی که نیازمند حفظ تعادل میان توسعه و میراث فرهنگی هستند، اهمیت فراوانی دارد.

بُعد هویتی فرهنگی

هویت فضاهای عمومی به معنای حس تعلق و ارتباط عاطفی شهروندان با محیط شهری است. این بعد به ویژگی‌های فرهنگی، تاریخی و نمادین فضاها مرتبط است. شهرسازی شهروندگرا با حفظ و تقویت عناصر هویت‌بخش مانند معماری تاریخی، نشانه‌های شهری و خاطرات جمعی، به ایجاد فضاهایی با هویت منحصر به فرد کمک می‌کند. هویت فضاهای عمومی نه تنها به گذشته شهرها احترام می‌گذارد، بلکه به آینده آن‌ها نیز جهت می‌دهد. حفاظت از بناها و فضاهای تاریخی (Jokilehto, 2006; Mason, 2007; Pendlebury, 2013)، بهره‌مندی از الگوها و بافت‌های خاص مکان‌های تاریخی موجود (خلعگیری و همکاران، ۱۴۰۱؛ جوادی، ۱۳۹۲)، استفاده از نمادها و مجسمه‌ها (حییبی، ۱۳۹۵؛ جوادی، ۱۳۹۲)، علاوه بر اینکه به عنوان نشانه‌های شهری عمل می‌کنند، خاطرات جمعی و هویت فرهنگی جامعه را بازتاب می‌دهند (Relph, 1976). به همین منظور، بها دادن به رویدادهای تاریخی و حضور پذیر (Cattell et al., 2021; Carmona, 2011; Gehl, 2008) افزون بر حفظ هویت تاریخی، جذب‌کننده گردشگران و شهروندان نیز است (Tiesdell et al., 1996). توجه به رنگ و مصالح نیز در ایجاد هم‌خوانی میان عناصر جدید و قدیمی فضاهای عمومی نقش بسزایی دارد. به طوری که استفاده از مصالح بومی و رنگ‌های هم‌خوان با بافت تاریخی، به حفظ اصالت فضاها و تقویت حس تعلق شهروندان کمک می‌کند (Bentley et al., 1985). در نهایت می‌توان گفت فضاهای امن و مطمئن، امکان فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی را برای همه اقشار جامعه فراهم می‌کنند.

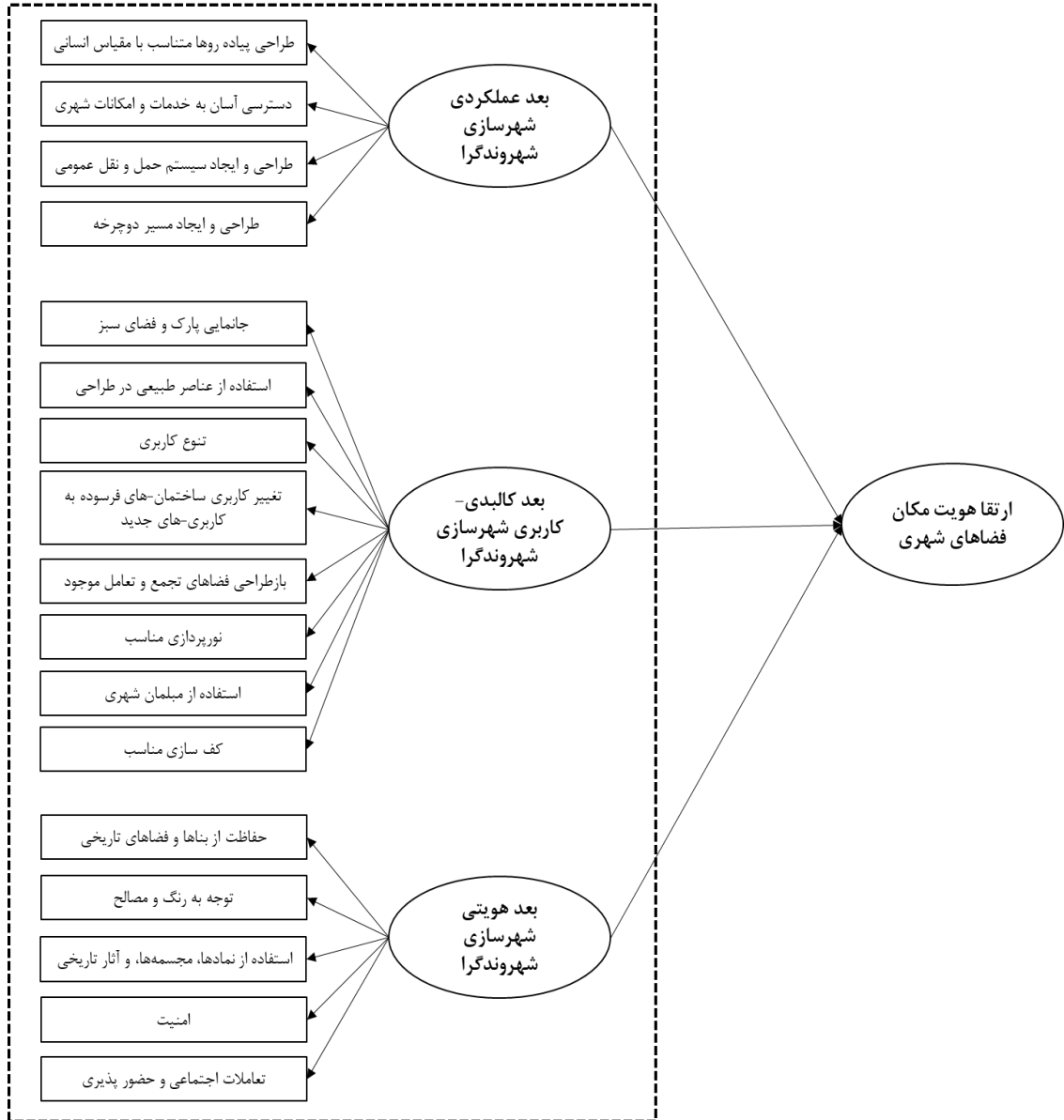
با توجه به توضیحات ارائه شده می‌توان گفت سه بعد کالبدی، عملکردی و هویتی فرهنگی در تعامل با یکدیگر، چارچوبی جامع برای ایجاد فضاهای عمومی با هویت و شهروندگرا فراهم می‌کنند. شهرسازی شهروندگرا با توجه هم‌زمان به ابعاد کالبدی و عملکردی و هویتی، به دنبال ایجاد فضاهایی است که نه تنها نیازهای فیزیکی شهروندان را برآورده سازد، بلکه حس تعلق و هویت جمعی را نیز تقویت کند. این رویکرد به‌ویژه در بافت‌های تاریخی که نیازمند حفظ تعادل میان توسعه و میراث فرهنگی هستند، اهمیت فراوانی دارد. بنا بر توضیحات فوق، مدل مفهومی پژوهش در شکل ۱ تدوین شده است.

روش‌شناسی

در این پژوهش از روش تحلیل ساختاری با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک (MICMAC)، استفاده شده است. این روش به شناسایی و تحلیل روابط بین متغیرهای کلیدی در سیستم‌های پیچیده می‌پردازد (Godet & Roubelat, 1996) و به‌ویژه در زمینه‌های اجتماعی و شهری کاربرد دارد.

بهره مندی از رویکرد شهرسازی شهروندگرا

شکل ۱. تدوین مدل مفهومی پژوهش

جامعه آماری پژوهش شامل متخصصان یعنی دانشجویان دکتری و استادان دانشگاه‌های تهران است که در زمینه هویت مکان و شهرسازی مطالعه داشته‌اند. برای اجرای این روش، از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است و پانزده نفر از متخصصان با تجربه و دانش عمیق در زمینه شهرسازی و هویت مکان انتخاب شده‌اند. این متخصصان متغیرهای کلیدی را شناسایی و تأثیرات متقابل آن‌ها را ارزیابی کرده‌اند.

مراحل اجرای این روش شامل سه گام اصلی است: نخست، متغیرهای شهرسازی شهروندگرا که از طریق مطالعات نظری جمع‌آوری شدند و در جدول ۱ نشان داده شده است. دوم، این متغیرها در قالب یک ماتریس تأثیرات متقابل، توسط متخصصان پر شدند که در آن میزان تأثیرگذاری هر متغیر بر سایر متغیرها تعیین شد. در نهایت، داده‌های به‌دست‌آمده به وسیله نرم‌افزار مخصوص میک‌مک تحلیل شدند تا روابط پیچیده بین متغیرها شناسایی شده و متغیرهای کلیدی شهرسازی شهروندگرا که بیشترین تأثیر را بر هویت مکان دارند، مشخص شوند.

جدول ۱. متغیرهای شهرسازی شهروندگرا در سه بعد عملکردی، کالبدی و فرهنگی هویتی

منبع	توضیحات	علامت اختصاری	متغیرها	بعد
Brown & lee, 2021; Clark, 2019; Montgomery, 2013; Jacobs.j, 1961.	طراحی پیاده‌روهای وسیع، هموار و دارای سایه بان با تامین امنیت عابران پیاده	H1	طراحی پیاده‌روها متناسب با مقیاس انسانی	بعد عملکردی شهرسازی شهروندگرا
Vale,Saraiva& pereira, 2016; Fauzi et al.,2023	دسترسی سریع و راحت به خدمات عمومی مانند ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی، پارک‌ها، مراکز بهداشتی و آموزشی در فاصله‌ای کوتاه و پیاده‌رو	H2	دسترسی آسان به خدمات و امکانات شهری	
Gehl, 2023; Newman,Kenworthy, 2015.	سهولت دسترسی شهروندان در نتیجه ایجاد رغبت برای عموم جهت حضور در فضا	H3	طراحی و ایجاد سیستم حمل‌ونقل عمومی	
Gehl, 2010.	ایجاد انواع مختلف دسترسی پیاده (دسترسی‌های غیرتهاجمی) به فضا	H4	طراحی و ایجاد مسیر دوچرخه	
Zhou & wang, 2020; Chiesura, 2004.	جانمایی پارک و فضای سبز در فضاهای گمشده و کور	H5	جانمایی پارک و فضای سبز	
Beatley, 2016; Kellert & Calabrese, 2015; Jiang, li, Larsen & sallivan , 2016.	استفاده از عناصر طبیعی در طراحی فضاهای جدید	H6	استفاده از عناصر طبیعی در طراحی	بعد کالبدی شهرسازی شهروندگرا-بعد تجهیزات شهری شهرسازی شهروندگرا
Jacobs, 1961; Montgomery, 2013; Lehmann, 2016.	افزایش تنوع کاربری	H7	تنوع کاربری	
Couch,Sykes & Börstinghaus, 2011; Heath, 2001; Lang, 2005.	تغییر کاربری ساختمان‌های فرسوده به کاربری‌های جدید همچون کافه، کافه کتاب، رستوران و... جهت احیای فضا	H8	تغییر کاربری ساختمان‌های فرسوده به کاربری‌های جدید	
Carmona, 2021; Gehl, 2010; Whyte, 1980.	بازطراحی فضاهایی که افراد بتوانند به صورت اجتماعی تعامل کنند؛ مانند میدان‌های عمومی	H10	بازطراحی فضاهای تجمع و تعامل موجود	
Malcolm, 2012.		H11	نورپردازی مناسب	
Moughtin, 2003; Gehl, 2011. Carmona,2021 هدمن، ۱۳۸۵	ارتقای کیفیت بصری و فیزیکی مناسب در فضا برای شهروندان و همچنین ایجاد رغبت در آن‌ها برای حضور و ماندن و ایجاد هویت در فضا	H13	استفاده از مبلمان شهری	بعد فرهنگی - هویتی شهرسازی شهروندگرا
Zacharias,2001; Soni & soni 2016	سهولت عبور و مرور شهروندان و ایجاد هویت مستقل در فضاهای شهری	H15	کف‌سازی مناسب	
Pendlebury,2013; jokilehto,2007; Mason ,2006	استفاده از سیاست‌های بازآفرینی جهت حفاظت از بناهای تاریخی	H9	حفاظت از بناها و فضاهای تاریخی	
خلعتبری و همکاران ۱۴۰۱، جوادی؛ ۱۳۹۲.	بهره‌مندی از الگوی رنگ‌ها و بافت‌های امکان تاریخی موجود در منطقه	H12	توجه به رنگ و مصالح	
حیبی؛ ۱۳۹۵، ۱۳۸۵، جوادی؛ ۱۳۹۲.	استفاده از نمادها، مجسمه‌ها و آثار هنری که هویت فرهنگی و تاریخی منطقه را بازتاب می‌دهند	H14	استفاده از نمادها، مجسمه‌ها و آثار تاریخی	
Jacobs.j, 1961 Newman,2015	ایجاد حس آرامش و اطمینان برای شهروندان و در نتیجه ترغیب آن‌ها به حضور و شرکت در فضا بدون حس تردید یا ترس	H16	امنیت	بعد فرهنگی - هویتی شهرسازی شهروندگرا
Gehl2011; Carmona,2021; Cattell et al., 2008	ایجاد تجربه برای حضور و شرکت در فعالیت‌های جمعی و تعامل با دیگر شهروندان، در نتیجه ایجاد حس رغبت برای حضور در فضای شهری و همچنین ایجاد هویت خاص متناسب با فضاهای شهری	H17	تعاملات اجتماعی و حضورپذیری	

نمونه مورد مطالعه

منطقه ۱۲ تهران، به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین و مهم‌ترین بخش‌های تاریخی شهر، به‌دلیل تحولات گسترده اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی طی دهه‌ها، برای این پژوهش انتخاب شده است. این منطقه که با عنوان قلب تاریخی و فرهنگی تهران شناخته می‌شود، به‌دلیل داشتن بافت‌های کهن، بناهای تاریخی ارزشمند و فضاهای عمومی، نمایانگر تحولات چشمگیری در حوزه‌های مختلف است. ازجمله این تحولات می‌توان به جابه‌جایی جمعیت‌های بومی و ورود گروه‌های مهاجر در دوره‌های مختلف اشاره کرد که بافت اجتماعی را تغییر داده است. همچنین، توسعه اقتصادی و افزایش ارزش زمین در منطقه، باعث ایجاد تغییراتی در کاربری‌ها و بازسازی‌های غیرمتناسب با هویت تاریخی شده است. به‌موازات این تحولات، تغییر در شیوه‌های زندگی شهری، گسترش استفاده از وسایل نقلیه شخصی و کاهش تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی سنتی، هویت این منطقه را با چالش‌های متعددی مواجه کرده است. بررسی این منطقه به‌عنوان نمونه مورد مطالعه، به‌دلیل ویژگی‌های منحصربه‌فرد آن، به فهم بهتر تأثیرات متغیرهای شهرسازی شهروندگرا بر ارتقای هویت مکان در فضاهای عمومی کمک می‌کند.

بحث و یافته‌ها

تفسیر پراکنش متغیرهای شهرسازی شهروندگرا در منطقه ۱۲ تهران

در تحلیل میک‌مک^۱ متغیرها به دسته‌های مختلفی تقسیم می‌شوند که هرکدام نقش و ماهیت خاصی در سیستم دارند. این دسته‌بندی‌ها شامل متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای دو وجهی، متغیرهای مستقل و متغیرهای تأثیرپذیر هستند که بر اساس میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها در مقایسه با سایر متغیرها انجام می‌شود. بدین ترتیب مطابق با نقشه پراکنش متغیرها در شکل ۲، می‌توان متغیرهای شهرسازی شهروندگرا را در سه دسته کلی متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای دووجهی و متغیرهای تأثیرپذیر طبقه‌بندی کرد. در ادامه به تشریح آن‌ها پرداخته می‌شود:

متغیرهای تأثیرگذار^۲

متغیرهای تأثیرگذار که در بالای سمت چپ تصویر قرار دارند، معمولاً به‌عنوان عوامل اصلی و محرک سیستم شناخته می‌شوند. این متغیرها معمولاً در کنترل و هدایت سیستم نقش کلیدی دارند و تغییر در آن‌ها می‌تواند به تغییر گسترده در کل سیستم منجر شود. اهمیت توجه به این متغیرها به این دلیل است که آن‌ها بیشترین تأثیر را بر سایر متغیرها دارند؛ اما خودشان کمتر تحت تأثیر سایر متغیرها قرار می‌گیرند و به همین دلیل به‌عنوان اولویت‌های راهبردی برای کنترل و مدیریت سیستم در نظر گرفته می‌شوند. مطابق با شکل ۲ می‌توان گفت متغیرهای دسترسی آسان به خدمات و امکانات شهری (H2)، تنوع کاربری (H7)، کفسازی (H15)، حفاظت از بناها و فضاهای تاریخی (H9)، طراحی و ایجاد مسیر دوچرخه (H4)، تغییر کاربری ساختمان‌های فرسوده به کاربری‌های جدید (H8)، استفاده از نمادها، مجسمه‌ها و آثار تاریخی (H14)، توجه به رنگ و مصالح (H12) و استفاده از عناصر طبیعی در طراحی (H6) به‌عنوان متغیرهای تأثیرگذار شناخته شده‌اند.

متغیرهای تأثیرگذار شناسایی‌شده در این پژوهش، نشان‌دهنده اهمیت و نقش کلیدی آن‌ها در تحقق شهرسازی شهروندگرا و ارتقای هویت مکان در منطقه ۱۲ تهران هستند؛ به‌طور مثال می‌توان گفت متغیر کیفیت کفسازی تأثیر مستقیم بر تجربه شهروندان از محیط شهری دارد. کفسازی مناسب و هماهنگ با هویت تاریخی منطقه، ضمن افزایش زیبایی بصری، به ایجاد محیطی ایمن و جذاب برای شهروندان و گردشگران کمک می‌کند. تنوع کاربری نیز با ایجاد محیط‌های چندکاربردی و فراگیر، باعث افزایش پویایی و جذب شهروندان به فضاهای عمومی می‌شود. این متغیر، با توجه به نتایج تحلیل، به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی در تقویت هویت مکان و جذب گروه‌های مختلف اجتماعی به فضاهای عمومی مطرح است. بدین ترتیب متغیرها می‌توانند به‌عنوان مبنایی برای توسعه سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی در راستای بهبود کیفیت فضاهای عمومی و ارتقای تجربه شهری شهروندان در این منطقه تاریخی استفاده شوند.

متغیرهای دووجهی^۳

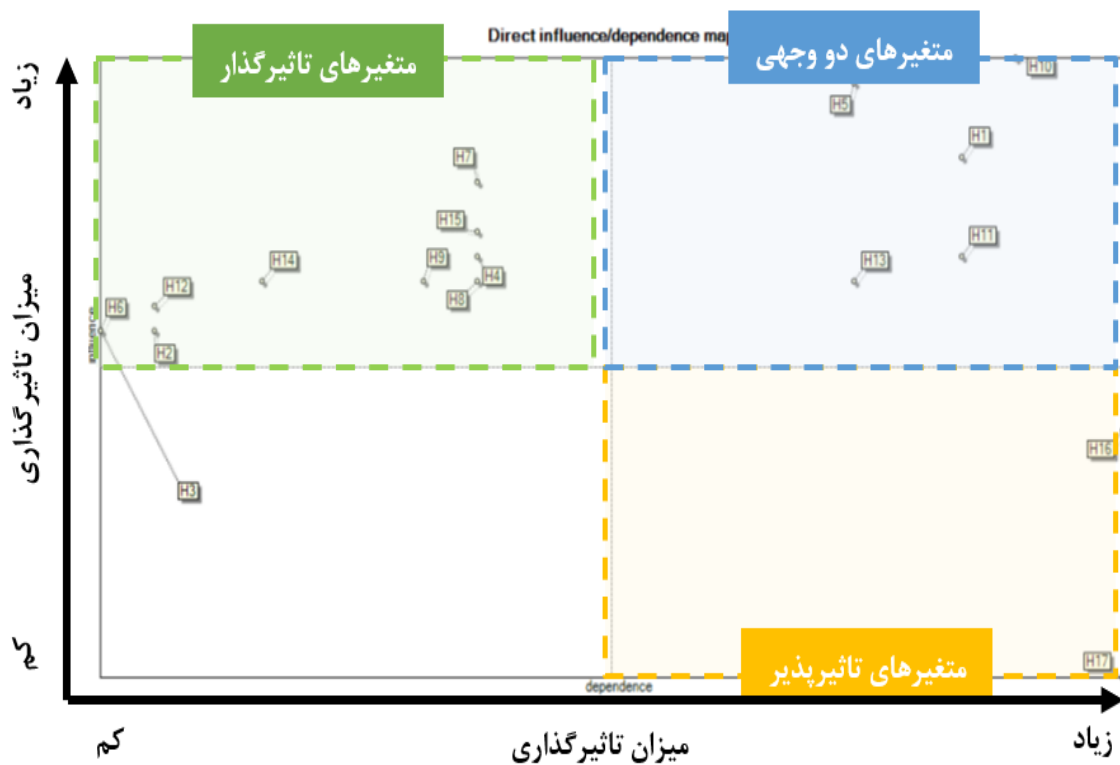
متغیرهای دووجهی به متغیرهایی اطلاق می‌شود که هم به‌عنوان متغیر تأثیرگذار (دارای اثر بر متغیرهای دیگر) و هم به‌عنوان متغیر تأثیرپذیر (تحت تأثیر متغیرهای دیگر) عمل می‌کنند. این متغیرها در فرایند تحلیل نقش پیچیده‌ای دارند؛ زیرا

به شکل هم‌زمان در تحولات سیستم بررسی شده هم اثرگذارند و هم از آن تأثیر می‌پذیرند. متغیرهای دو وجهی، خود به دو دسته متغیرهای هدف و ریسک تقسیم می‌شوند. در پژوهش حاضر، متغیرهای هدف عبارت‌اند از: استفاده از مبلمان شهری (H13) و نورپردازی مناسب (H11). این متغیرها تأثیرگذاری کم ولی وابستگی زیاد دارند. در واقع، این متغیرها بیشتر از دیگر متغیرها تأثیر می‌پذیرند و تحت تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بسیاری از متغیرهای دیگر قرار دارند؛ بنابراین، هرگونه تغییر در دیگر متغیرها می‌تواند به سرعت بر این متغیرهای هدف تأثیر بگذارد.

متغیرهای تأثیر پذیر^۴

این متغیرها عمدتاً تحت تأثیر دیگر متغیرها قرار می‌گیرند و خودشان تأثیر اندکی بر دیگر متغیرها دارند. در پژوهش حاضر، متغیرهای امنیت (H16) و تعاملات اجتماعی (H17) به عنوان متغیرهای تأثیرپذیر شناخته شده‌اند. به این ترتیب می‌توان گفت استفاده از مبلمان شهری، نورپردازی و کف‌سازی، می‌تواند به شدت بر تعاملات اجتماعی تأثیر بگذارد. فضاهای طراحی شده به طور مناسب می‌توانند تشویق‌کننده تعاملات بیشتر و کیفیت زندگی اجتماعی باشند. برای افزایش اثرگذاری مثبت این متغیرها، ضروری است برنامه‌ریزی‌ها و طراحی‌های شهری به طور کامل به نیازها و اولویت‌های اجتماعی و امنیتی توجه داشته باشند. به این ترتیب، توجه به عوامل تأثیرگذار بر این متغیرها، نظیر طراحی فضا، نورپردازی و سیاست‌های نظارتی، می‌تواند به بهبود کیفیت فضاهای عمومی و ارتقای هویت مکان کمک کند.

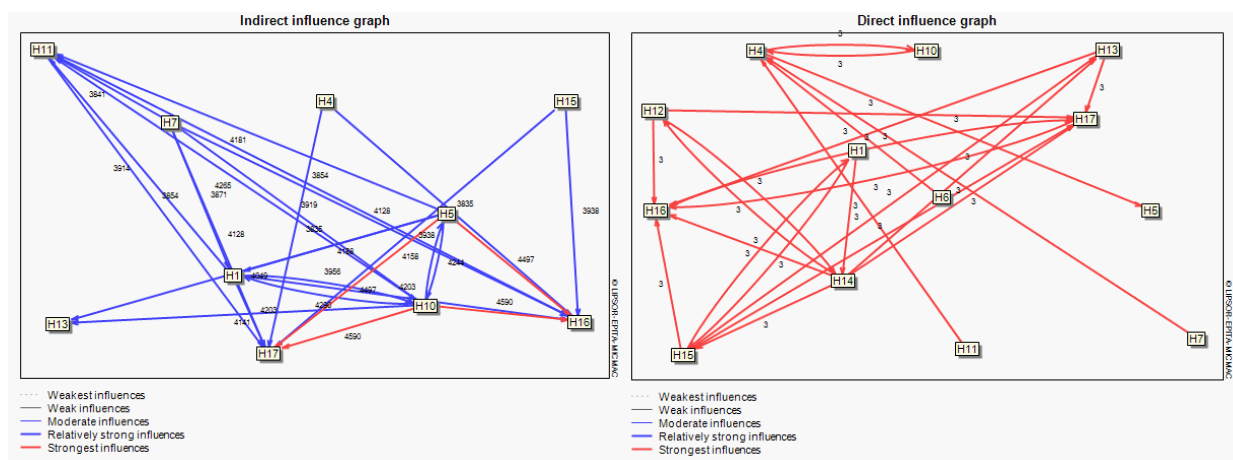

شکل ۲. نقشهٔ پراکنش متغیرهای شهرسازی شهروندگرا

تحلیل چرخهٔ اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای شهرسازی شهروندگرا در منطقهٔ ۱۲ تهران و تعیین میزان اثرگذاری و اثرپذیری آنها

در تحلیل میک‌مک، چرخهٔ اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها به بررسی روابط پیچیده بین متغیرها و آثار آنها بر یکدیگر می‌پردازد. اثر مستقیم به تأثیراتی اشاره می‌کند که به طور مستقیم از یک متغیر به متغیر دیگر منتقل می‌شود. اثر غیرمستقیم به تأثیراتی اشاره دارد که از طریق یک یا چندین واسطه به متغیر هدف منتقل می‌شود. این تأثیرات پیچیده‌ترند و ممکن است شامل زنجیره‌ای از روابط متغیرها باشد.

مطابق با بررسی شکل ۳ الف می‌توان گفت متغیر طراحی و ایجاد مسیر دوچرخه (H4) بر متغیرهای بازطراحی فضاهای تجمع و تعامل موجود (H10)، جانمایی پارک و فضای سبز (H5)، تنوع کاربری (H7) و نورپردازی (H11) تأثیر مستقیم بسیار زیادی دارد و همچنین بر متغیرهای امنیت (H16) و تعاملات اجتماعی و حضورپذیری (H17) به‌طور غیرمستقیم اثرگذار است. مطابق با بررسی شکل ۳ ب متغیر بازطراحی فضاهای تجمع و تعامل موجود (H10) نیز بر متغیر طراحی و ایجاد مسیر دوچرخه (H4) اثرگذاری مستقیم دارند. علاوه بر آن، روی متغیرهای امنیت (H16)، تعاملات اجتماعی و حضورپذیری (H17) هم به‌صورت غیرمستقیم اثر بسیار زیادی می‌گذارند. همچنین بر متغیرهای طراحی پیاده‌روها متناسب با مقیاس انسانی (H1)، جانمایی پارک و فضای سبز (H5) و نورپردازی مناسب (H11) نیز غیرمستقیم اثر نسبتاً زیادی دارند. شناخت ارتباط و تأثیر متغیرها بر یکدیگر، راهنمایی بسیار خوبی برای طراحان و برنامه‌ریزان شهری است.

شکل ۳، اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای شهرسازی شهروندگرا

در جدول سه، میزان اثرگذاری و اثرپذیری متغیرها به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، متغیرهای بازطراحی فضاهای تجمع و تعامل موجود (H10)، جانمایی پارک و فضای سبز (H5) و طراحی پیاده‌روها متناسب با مقیاس انسانی (H1) به ترتیب بیشترین میزان اثرگذاری مستقیم را دارند. این یافته‌ها با نتایج مطالعات پیشین که بر اهمیت این متغیرها به‌عنوان عوامل کلیدی در شهرسازی شهروندگرا تأکید داشته‌اند، هم‌خوانی دارد (Gehl, 2021; Whyte, 2010; Zhou & wang, 1980; Chiesura, 2020; Brown & lee, 2004; Clark, 2021; Montgomery, 2019; Carmona, 2013).

همچنین متغیرهای تعاملات اجتماعی و حضورپذیری (H17) و امنیت (H16) به ترتیب کمترین میزان اثرگذاری مستقیم و بیشترین میزان اثرپذیری غیرمستقیم را نشان می‌دهند. درک ماهیت این متغیرها از لحاظ اثرگذاری و اثرپذیری می‌تواند اطلاعات ارزشمندی برای شهرسازان، برنامه‌ریزان و طراحان شهری فراهم کند و آنان را در فرایند تصمیم‌گیری یاری رساند. با توجه به اینکه تاکنون مطالعه جامعی بر میزان اثرپذیری متغیرها انجام نشده است، مقایسه نتایج حاصل از این پژوهش با دیگر مطالعات مشابه امکان‌پذیر نیست. این امر نشان‌دهنده نیاز به تحقیقات بیشتری در این زمینه برای تعمیق درک پژوهشگران از نقش اثرپذیری در فرایندهای شهرسازی است.

جدول ۳، میزان اثرگذاری و اثرپذیری متغیرها

رتبه بندی	شناسه	اثرگذاری مستقیم	شناسه	اثرپذیری مستقیم	شناسه	اثرگذاری غیرمستقیم	شناسه	اثرپذیری غیرمستقیم
1	H10	730	H16	746	H10	721	H16	737
2	H5	714	H17	746	H5	705	H17	737
3	H1	666	H10	714	H1	659	H10	700

ادامه جدول ۳. میزان اثرگذاری و اثرپذیری متغیرها

رتبه بندی	شناسه	اثرگذاری مستقیم	شناسه	اثرپذیری مستقیم	شناسه	اثرگذاری غیرمستقیم	شناسه	اثرپذیری غیرمستقیم
4	H7	650	H1	698	H7	647	H1	693
5	H15	619	H11	698	H15	617	H11	687
6	H4	603	H5	666	H11	603	H5	666
7	H11	603	H13	666	H4	603	H13	663
8	H8	587	H4	555	H14	588	H4	579
9	H9	587	H7	555	H8	585	H7	565
10	H13	587	H8	555	H13	583	H15	549
11	H14	587	H15	555	H9	582	H8	547
12	H12	571	H9	539	H12	576	H9	522
13	H2	555	H14	492	H2	561	H14	494
14	H3	555	H2	460	H3	558	H2	479
15	H6	555	H12	460	H6	554	H3	459
16	H16	492	H3	444	H16	502	H6	459
17	H17	333	H6	444	H17	347	H12	455

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر باهدف تبیین متغیرهای شهرسازی شهروندگرا در فضای عمومی برای ارتقای هویت مکان در بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران، به بررسی و تحلیل متغیرهای کلیدی در این زمینه پرداخته شد. در این راستا، با استفاده از روش میک مک، متغیرهای مختلفی که می‌تواند در بهبود کیفیت فضاهای عمومی و تقویت هویت مکان مؤثر باشند، شناسایی و ارزیابی شدند. نتایج پژوهش نشان داد متغیرهای دسترسی آسان به خدمات و امکانات شهری، تنوع کاربری، کفسازی، حفاظت از بناها و فضاهای تاریخی و طراحی و ایجاد مسیرهای دوچرخه‌سواری به‌عنوان عوامل اصلی و محرک به‌منظور ارتقای هویت مکان بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران شناخته می‌شوند. این متغیرها با اثرگذاری بالای خود، به کنترل و هدایت سیستم کمک می‌کنند و تغییرات در آن‌ها می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای بر دیگر جنبه‌های فضای عمومی داشته باشد. این نتایج بر اهمیت تمرکز بر این متغیرها به‌عنوان اولویت‌های استراتژیک در برنامه‌ریزی شهری تأکید می‌کند. متغیرهای تأثیرپذیر مانند امنیت و تعاملات اجتماعی نیز که به‌شدت تحت تأثیر متغیرهای دیگر قرار دارند، نشان‌دهنده اهمیت طراحی محیط‌های عمومی هستند که نیازهای اجتماعی و امنیتی را به‌خوبی پاسخ دهند.

شناخت دقیق روابط بین این متغیرها و تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها بر یکدیگر می‌تواند به‌عنوان راهنمایی عملی برای طراحان و برنامه‌ریزان شهری استفاده شود. این یافته‌ها نشان می‌دهند که توجه به این متغیرها در فرایندهای تصمیم‌گیری شهری، می‌تواند به بهبود کیفیت فضاهای عمومی و ارتقای هویت مکان در منطقه ۱۲ تهران منجر شود.

در نهایت پیشنهادهای پژوهش، مطابق نتایج به‌دست‌آمده در جدول ۴ برای بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران تدوین شده است.

جدول ۴. پیشنهادهای پژوهش

گروه عوامل	متغیرها	توضیح و پیشنهاد
عوامل تأثیرگذار	دسترسی آسان به خدمات و امکانات شهری	این متغیرها باید به عنوان اولویت‌های اصلی در برنامه‌ریزی شهری مورد توجه قرار گیرند. ایجاد سیاست‌های حمایت‌کننده و سرمایه‌گذاری ویژه برای این عوامل ضروری است. - بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل عمومی برای دسترسی بهتر به خدمات در بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران - ایجاد مراکز خدماتی چندمنظوره در نقاط استراتژیک منطقه
	تنوع کاربری	- تخصیص فضاهای ویژه برای فعالیت‌های محلی مانند بازارچه‌های سنتی و فرهنگی در بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران - تشویق کاربری‌های ترکیبی (مسکونی، تجاری، فرهنگی) در پروژه‌های بازآفرینی
	کف‌سازی	- استفاده از مواد مقاوم و سازگار با معماری تاریخی برای سنگفرش معابر در بافت تاریخی منطقه ۱۲ تهران - طراحی مسیرهای پیاده‌روی با کف‌سازی جذاب و متناسب با سبک معماری بافت تاریخی
	حفاظت از بناها و فضاهای تاریخی	- ارائه تسهیلات مالی برای بازسازی بناهای تاریخی با مشارکت بخش خصوصی - ایجاد یک پایگاه دائمی برای مستندسازی و نظارت بر وضعیت بناهای تاریخی
	طراحی و ایجاد مسیرهای دوچرخه‌سواری	- توسعه مسیرهای دوچرخه‌سواری با حفظ هماهنگی با هویت تاریخی منطقه - نصب تجهیزات ایمنی و استراحتگاه‌های کوچک برای دوچرخه‌سواران

بیانیه‌ها

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ تضاد منافی مرتبط با این پژوهش وجود ندارد.

مشارکت مالی

این پژوهش از هیچ منبع مالی اعطایی سازمان‌های دولتی یا خصوصی برای پیشبرد تحقیق استفاده نکرده است.

رضایت آگاهانه

تمام شرکت‌کنندگان در این پژوهش رضایت آگاهانه خود را به صورت کتبی اعلام کرده‌اند.

مشارکت نویسندگان

ایده پردازی و طراحی مطالعه: امیرحسین تکمیل، خانم دکتر بهناز امین زاده؛ گردآوری داده‌ها: امیرحسین تکمیل؛ تجزیه و تحلیل داده‌ها: امیرحسین تکمیل؛ نگارش نسخه اولیه: امیرحسین تکمیل، خانم دکتر بهناز امین زاده؛ بازبینی و اصلاح مقاله: خانم دکتر بهناز امین زاده؛ تأیید نهایی: تمام نویسندگان نسخه نهایی مقاله را تأیید کرده‌اند.

تشکر و قدردانی

موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

پی‌نوشت

1. MICMAC (Matrix of Cross Impact Multiplications Applied to Classification)
2. Driving Variables
3. Ambivalent Variables
4. Dependent Variables

منابع

۱. خلعتبری، رامین، مظاہریان، حامد، تقی‌زاده، کتایون (۱۴۰۱). اثرگذاری طیف‌های رنگ روی احساسات کاربران فضای مسکونی و تأثیرگذاری ترجیح رنگ در آن. نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی. دوره ۲۷ شماره ۴ صفحه ۵-۱۶
۲. حبیبی، سیدمحسن (۱۳۹۵). از شار تا شهر. تهران: دانشگاه تهران.
۳. جوادی، شهره (۱۳۹۲). زیبایی‌شناسی منظر شهری تهران، انتشارات منظر، شماره ۲۲، ص ۱۴-۱۷.
۴. هدمن، ریچارد و یاروسکی، اندرو (۱۳۸۵). مبانی طراحی شهری، تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران، ترجمه زاضیه رضازاده و مصطفی عباس‌زادگان.

5. Beatley ,T .(2016) .Handbook of Biophilic City Planning & Design .Island Press.
6. Bentley ,I ,.Alcock ,A ,.Murrain ,P ,.McGlynn ,S & ,.Smith ,G .(1985) .Responsive Environments :A Manual for Designers .Architectural Press.
7. Brown ,K & ,.Lee ,A .(2021) .The15- minute city: Urban planning and design efforts toward creating human-scale urban environments. *Journal of Urban Planning*, 29(4), 310-325.
8. Carmona, M. (2021). *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. Routledge.
9. Cattell, V., Dines, N., Gesler, W., & Curtis, S. (2008). Mingling, observing, and lingering: Everyday public spaces and their implications for well-being and social relations. *Health & place*, 14(3), 544-561.
10. Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and Urban Planning*, 68(1), 129-138.
11. Couch, C., Sykes, O., & Börstinghaus, W. (2011). Thirty years of urban regeneration in Britain, Germany, and France: The importance of context and path dependency. *Progress in Planning*, 75(1), 1-52.
12. Fauzi, M., Sugandi, Y. S., & Kushendar, D. H. (2023). THE CITIZEN CENTRIC APPROACH IN THE IMPLEMENTATION OF E-GOVERNMENT AS AN EFFORT TO IMPROVE THE QUALITY OF PUBLIC SERVICES IN THE GOVERNMENT OF WEST JAVA PROVINCE. *Jurnal Ekonomi*, 12(04), 690-698.
13. Forester, J. (1999). *The Deliberative Practitioner: Encouraging Participatory Planning Processes*. MIT Press.
14. Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Island Press.
15. Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space*. Island Press
16. Godet, M., & Roubelat, F. (1996). Creating the future: The use and misuse of scenarios. *Long Range Planning*, 29(2), 164-171.
17. Heath, T. (2001). Adaptive re-use of offices for residential use: The experiences of London and Toronto. *Cities*, 18(3), 173-184.
18. Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Random House.
19. Jiang, B., Li, D., Larsen, L., & Sullivan, W. C. (2016). A dose-response curve describing the relationship between urban tree cover density and self-reported stress recovery. *Environment and Behavior*, 48(4), 607-629.
20. Kellert, S. R., & Calabrese, E. F. (2015). *The Practice of Biophilic Design*. Terrapin Bright Green.
21. Lang, J. (2005). *Urban Design: A Typology of Procedures and Products*. Routledge.
22. Lehmann, S. (2016). Sustainable urbanism: towards a framework for quality and optimal density?. *Future cities and environment*, 2, 1-13.
23. Malcolm ,Innes(2012) *Lighting for interior design*, Laurence King Publishing
24. Montgomery, C. (2013). *Happy City: Transforming Our Lives Through Urban Design*. Farrar, Straus and Giroux.
25. Moughtin, C., et al. (2003). *Urban Design: Street and Square*. Routledge
26. Newman, P., & Kenworthy, J. (2015). *The End of Automobile Dependence: How Cities Are Moving Beyond Car-Based Planning*. Island Press.
27. Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. Pion.
28. Soni, N., & Soni, N. (2016). Benefits of pedestrianization and warrants to pedestrianize an area. *International Journal of Transportation Science and Technology*, 5(3), 47-56.
29. Tiesdell, S., Oc, T., & Heath, T. (1996). *Revitalizing Historic Urban Quarters*. Architectural Press.
30. Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*. Project for Public Spaces.
31. Zacharias, J. (2001). Pedestrian behavior and perception in urban walking environments. *Journal of Planning Literature*, 16(1), 3-18.
32. Zhou, X., & Wang, Y. C. (2020). Spatial-temporal dynamics of urban green space in response to rapid urbanization and greening policies. *Landscape and Urban Planning*, 194, 103.

